

Stukjes van de levenspuzzel

| 'Wie ben jij?' |

Een dagboek, een plakboek en een fotoboek in een, dat is een Levensboek, en dat is nog niet eens alles. Sinds drie jaar wordt er bij het MOC Kinabu mee gewerkt. Kinderen, met lichamelijke, emotionele, relationele en opvoedingsproblemen kunnen in het Levensboek hun eigen levensverhaal bewaren.

Fiet van Beek en Pinie Smits geven in dit artikel een schets van de mogelijkheden van het Levensboek bij de orthopedagogische, systeemtheoretische en vraaggerichte werkwijze van deze residentiële setting voor jonge kinderen.

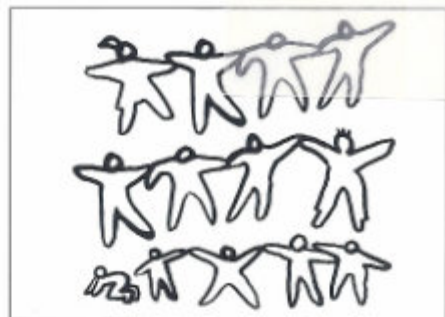
Fiet van Beek, eindredacteur van 'Mijn Levensboek', onderzoeker en projectleider bij WESP Onderzoek en Vraaggericht werken

Pinie Smits, orthopedagoog en behandelingscoördinator bij MOC Kinabu van Stichting Trajectum.

In de zomer van 1998 bracht een groepsleidster het Levensboek onder de aandacht van het behandelings-team van MOC Kinabu. Zelf had ze ervaring met de pleegzorgvariant. Ze had het boek leren kennen en waarderen op grond van haar ervaringen als pleegmoeder in een weekend-pleeggezin. Het Levensboek bleek een passend middel te zijn om de behandelingsvisie van MOC Kinabu nog meer handen en voeten te geven. Inmiddels zijn er drie jaar verstreken en is het werken met het Levensboek ingebed in het totale behandelingsaanbod.

De behandelingsvisie

Het fundament van het behandelingsaanbod van MOC Kinabu wordt gevormd door een klimaat van basisveiligheid, afgestemd op de hulpvraag van de kinderen. Kernwoorden daarbij zijn: acceptatie, waardering, steun, veiligheid, zorg, betrouwbaarheid, helderheid en toewijding. Aan het behandelingsaanbod van Kinabu liggen onder andere de volgende uitgangspunten ten grondslag: elk kind is uniek en moet voldoende kansen krijgen om zichzelf te ontplooiën; het kind en zijn ouders zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden; het behandelingsaanbod moet vraaggericht zijn en ouder- en kindparticipatie zijn voorwaarden om vraaggericht te kunnen werken. Meteen wordt dan duidelijk waarom het werken met het Levensboek zo goed past bij de behandelingsvisie van Kinabu. Allereerst sluit het Levensboek aan bij het unieke van ieder kind. Ieder kind krijgt en maakt immers een eigen boek, waarin op de eigen manier en zo veel mogelijk in eigen woorden het eigen levensverhaal wordt weergegeven. Elk Levensboek is een uniek, persoonlijk document

met eigen tekst, tekeningen, foto's en bijdragen. Praten, schrijven, tekenen over levensvragen als 'wie ben jij, bij wie hoor jij en wie word jij' is zo persoonlijk, dat het onmogelijk zou zijn om dat gestandaardiseerd aan te pakken.

De verbondenheid van kind en ouders komt ook tot uitdrukking in het werken met het Levensboek. Voor ouders is er het JIJ-boek waarin zij kunnen opschrijven wat zij hun kind in het Levensboek mee willen geven. Ouders zijn en blijven ouders en onlosmakelijk verbonden met hun kind. Ouders beschikken ook over belangrijke informatie over het kind: over de geboorte, de tijd dat het kind thuis woonde, hoe de familie in elkaar zit enzovoort. Een hulpverlener is slechts een 'voorbijganger' in het leven van het kind, het behandelingsaanbod is tijdelijk. Terughoudendheid in wat hulpverleners allemaal toevoegen aan het Levensboek van het kind is dan ook op zijn plaats.

Helpen zonder aansluiting bij de hulpvraag en beleving van het kind en zijn ouders is weinig zinvol en in wezen onmogelijk. Het behandelingsaanbod moet vraaggericht zijn, aansluiten bij wat dit kind en deze ouders in deze situatie nodig hebben. Voorwaarde daartoe is een open dialoog tussen alle betrokkenen. Voorafgaande aan de opname wordt zowel met de ouders als met het kind stilgestaan bij de persoonlijke hulpvraag, ouders worden uitgenodigd bij de halfjaarlijkse behandelplanbesprekingen. Met het kind wordt bij herhaling gesproken over het doel van de opname en het toekomstperspectief. In het Levensboek kunnen de stappen die gezet worden vastgelegd worden in begrijpelijke taal. Liefst zo veel mogelijk door ouders en kinderen zelf. Vraaggericht werken kan niet zonder adequate gespreksvoering. Elkaar onderling leren kennen en begrijpen is voorwaarde om op een gepaste manier samen te werken aan de behandelingsdoelen.

Mogelijkheden van het Levensboek

Er zijn twee versies van het Levensboek: een voor kinderen die in een pleeggezin wonen en een voor kinderen die in een groep wonen. Het boek is bedoeld voor uit huis geplaatste kinderen van 0 tot 18 jaar. Beide boeken sluiten naadloos op elkaar aan, zodat kinderen die van een groep

naar een pleeggezin gaan, of vice versa, er verder mee kunnen werken. Het Levensboek is een mengeling van een (deels voorgestructureerd) dagboek, plakboek en fotoboek, waarin het persoonlijke levensverhaal van een kind bewaard kan worden. Op de losbladige pagina's kan van alles worden ingevuld, opgeplakt en getekend.

Doel van het werken met *Mijn Levensboek* is het opsporen en vastleggen van informatie uit het verleden, het bewaren van de informatie van het heden, versterken van het zelfbeeld en het kind helpen te verwerken wat gebeurd is op weg naar de toekomst.

Het werken met het boek geeft zicht op het kind zelf en op de belangrijke mensen en gebeurtenissen in het leven van het kind. Zo kan het werken met het Levensboek helpen bij het gezamenlijk zoeken naar antwoorden op belangrijke vragen zoals:

- Hoe staat het kind relationeel en emotioneel in het leven? Bij wie hoort het? Hoe was dat vroeger, hoe is dat nu en hoe zal dat in de toekomst zijn?
- Hoe herinnert het kind zich dingen?
- In welke mate komt het kind toe aan de ontplooiing van zichzelf?
- Wat zijn de belevingen, verwachtingen, behoeften en investeringen van de ouders?

Samirah, negen jaar oud, wist niets van het geheim van haar moeder: haar vader was niet dood, maar leefde in het buitenland. Moeder wilde dat pas op latere leeftijd vertellen. Maar het liep anders. Een nieuwe gezinsvoogd wist niets van dit geheim en liet zich een keer een uitspraak over haar vader ontvallen. De groepsleidster die bij het gesprek aanwezig was schrok van deze uitspraak. Naarstig werd overlegd hoe Samirah hierin nu het beste kon worden opgevangen. Maar Samirah had haar eigen oplossing al bedacht. Ze had in het Levensboek de uitspraak dat haar vader was overleden doorgestreept en daarachter gezet dat hij in een ander land woonde. Voor haar was dat op dat moment even voldoende.

- - Op welke manier geven ouders vorm aan hun opvoedersrelatie met het kind?
- Hoe geven ouders vorm aan de dagelijkse routine, de regels, de structuur, de leefomgeving, het leefklimaat?
- Hoe spelen ouders in op bepaalde situaties en gebeurtenissen?
- Welke beïnvloedende omstandigheden rondom het gezin spelen een rol?

Met behulp van het Levensboek wordt ernaar gestreefd een kind expliciet kansen te bieden om zich optimaal te kunnen ontwikkelen, gegeven de eigen aanleg, de eigen geschiedenis en de eigen persoonlijke drijfveren en mogelijkheden. Dit vraagt respect voor de eigenheid van het kind. Het behandelingsteam helpt het kind zicht en greep te krijgen op wie het is, wil zijn en bij wie het hoort. Door dat gebeurtenissen die in het heden gebeuren vastgelegd worden voor het kind, bijvoorbeeld door middel van foto's en verhalen, ontstaat er een beeld van de eigen situatie en bepaalt het kind een eigen manier van in de wereld staan. Dit komt de identiteitsvorming en de ontplooiing van de eigenheid ten goede.

Elk kind en elk gezin is uniek en kent zijn eigen ontwikkelingsverloop. Door te werken met het Levensboek staan het kind, zijn ouders en het behandelingsteam stil bij de feiten en belevingen in het leven van het kind. Het gaat

Joyce was zes jaar toen de Raad voor de Kinderbescherming ingreep en haar en haar twee zusjes uit huis haalde. Voor Joyce werd een plek binnen Kinabu gevonden, haar jongere zusje kwam in een pleeggezin terecht, haar oudere zus in een andere residentiële instelling. Vader ging in hechtenis en moeder werd opgenomen in een herstellingsoord. Het duurde maanden voordat er tussen de gezinsleden weer wat contact was. Joyce bleek ernstig getraumatiseerd te zijn. Ze wilde niets meer weten van vroeger. Heel voorzichtig ontstond er behoefte aan contact met de jongste zus. In diezelfde periode werd het Levensboek geïntroduceerd. Joyce vond het geweldig om in het ik-deel te werken. De andere delen sloeg ze over. Maanden gingen voorbij. Een nieuwe gezinsvoogdes kwam en tot ieders verbazing liet Joyce haar het Levensboek zien. Vanaf dat moment waren er meer ingangen om er gezamenlijk aan te werken. Er kwamen steeds meer vragen en herinneringen los. Joyce belde af en toe naar haar oudere zus. Soms haalden ze herinneringen op. Uiteindelijk is de mentor samen met Joyce met een fotocamera naar haar oude buurt, straat en huis gaan kijken. Alles werd door haar met zorg in het Levensboek vastgelegd. Daarna wilde Joyce er een tijdje niet meer in werken. Dit werd vanzelfsprekend gerespecteerd. Maar het boek kwam na een tijdje 'opeens' weer op tafel. Joyce was weer toe aan het leggen van een volgend stukje van haar levenspuzzel.

daarbij zowel om het verleden als om het hier en nu. Al werkend met het Levensboek kan ontbrekende informatie uit het verleden worden opgespoord. Dit geeft het kind een besef van continuïteit en mogelijk meer begrip voor het proces voorafgaande aan de uithuisplaatsing.

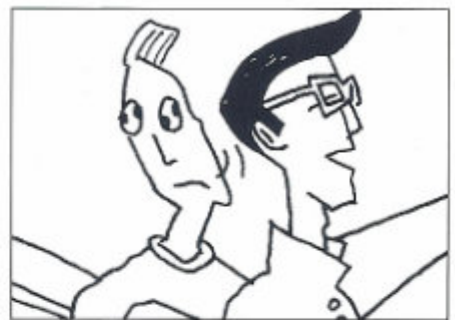
De pleeggezinplaatsing van Michael, tien jaar oud, liep vast. Hij werd overgeplaatst naar Kinabu. In zijn volle koffer zat ook zijn Levensboek. In het begin van de opname was hij veelvuldig bezig om dingen uit de pleeggezinperiode vast te leggen, het 'hier en nu' bestond niet. Na enkele weken veranderde dat. Samen met zijn pleegmoeder vulde hij de gegevens van zijn groep in. Al werkend met het Levensboek ontstond er de gelegenheid voor de mentor om met hem te praten over het verdriet rondom de vastgelopen pleeggezinplaatsing en stil te staan bij zijn vraag of dat zijn schuld was.

0/25 nulvijfentwintig Tijdschrift over jeugd

Nu voordelig proefabonnement!
4 nummers voor f 29,90 / € 13,59 / BF 500
Bel 0592 - 379 555

0/25 inspireert beroepskrachten in de jeugdzorg

Het Levensboek kan belangrijk zijn in het op gang krijgen van een verwerkingsproces. Door bezig te zijn met het verleden formuleert het kind zijn vragen en kan het geholpen worden om beter te begrijpen wat er gebeurd is. Er doen zich veel kansen voor om kinderen passende informatie te geven die hun ontslaat van de verantwoordelijkheid voor alles wat er met hen en hun gezin is gebeurd. Zo wordt het een hulpmiddel in de ondersteuning van, en begeleiding aan, het kind en zijn ouders. Tegelijkertijd geeft dit samen bezig zijn met het Levensboek een positieve weerslag op het zelfbeeld. Het Levensboek is dus meer dan een tastbaar boek met informatie. Het is een middel om kinderen te helpen na te denken over alles wat er gebeurd is. Hetzelfde effect kan zich voordoen bij de ouders.

Implementatie

De implementatie van het Levensboek als een methodisch middel heeft binnen MOC Kinabu een geleidelijke weg gekend en het proces is nog niet afgerond. Op een groep werd een voorzichtige start gemaakt. De drempel om echt te starten was best hoog, maar de eerste positieve ervaringen werkten als een olievlék. Enkele medewerkers gingen naar de training 'Werken met Mijn Levensboek' van WESP/OKS. Anderen naar een studiedag. De ervaringen en kennis breidden zich uit. Eind dit jaar zullen alle groepsleiders en gezinsbegeleiders intern getraind worden in het werken met het Levensboek. Behalve algemene handreikingen, zal er dan ook aandacht besteed worden aan het systeemtheoretisch en vraaggericht werken met het boek, het benutten van het middel om de eigenheidsontwikkeling te stimuleren en te praten met jonge kinderen over levensvragen.

Zoals het werken met het Levensboek voor een kind een proces is, zo is het dat ook voor een organisatie. De methodische werkwijze rondom het Levensboek verloopt niet volgens een vast omschreven procedure. De manier van werken met het Levensboek laat ruimte voor aanpassingen aan de behoefte en mogelijkheden van het betreffende kind en zijn gezin. In principe krijgt elk kind dat op

| 'Bij wie hoor jij?' |

Kinabu komt in de eerste opnameweek een eigen Levensboek. De werkwijze wordt binnen het behandelingsteam, in overleg met de plaatser en de ouders, op hoofdlijnen afgestemd. De daarop volgende acties rondom het Levensboek worden op een aparte plek van het (elektronisch) dossier vastgelegd. Eenmaal per maand wordt de voortgang binnen het behandelingsteam besproken en vastgelegd. In het kader van de halfjaarlijkse behandelplanbesprekingen volgt de evaluatie en nieuwe planning. Kortom, het proces wordt op hoofdlijnen gepland, vastgelegd, bijgestuurd, geëvalueerd en opnieuw gepland. Voor het team zit er dus een systeem achter. Voor de kinderen wordt het werken met het Levensboek beleefd als spontaan en natuurlijk. En zo hoort het ook, want het is hun boek en hun proces. ♦

[De gebruikte illustraties bij dit artikel zijn afkomstig uit het Levensboek]

L I T E R A T U U R

- Alders, M., E. van Vliet & P. Smits (2000). *Handleiding voor het werken met 'Mijn Levensboek'*. Interne publicatie. Zeist, 2000.
- Beek van, F. e.a. (1996). *Mijn Levensboek voor kinderen die in een pleeggezin wonen*. Mobiel, Utrecht.
- Beek van, F. e.a. (1998). *Mijn Levensboek voor kinderen die in een groep wonen*. Mobiel, Utrecht.
- Beek van, F. (2000). *Missen we iets? Uit huis geplaatste kinderen over hun levensvragen en gevoelige onderwerpen*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.
- Delfos, M. F. (2000). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.
- Heteren van, M., P. Smits & M. van Veen (2000). *Orthopedagogiek. Antwoorden op vraagstellingen*. Uitgeverij SWP, Amsterdam.